

Världs- arboretum

– hot eller möjlighet?

Lunds kommun står inför en kraftig expansion i och med etableringen av ESS och MAX IV i Brunnshögsområdet. När dessa två supermikroskop i jätteformat står färdiga vill kommunen locka till sig forskare, entreprenörer och människor med olika bakgrund och intressen genom en hållbar och upplevelserik livsmiljö.

Den nya stadsdelen ska bli ett lockande utflyktsmål bland annat genom en ny stadspark – Lunds världspark. Men det har uppstått konflikter kring växtvalet i världsparken: är exotiska arter ett hot mot omgivande natur?

Text: Göran Nilsson
Illustration: Karin Andersson

Jeg har ikke
kopiert sider med
1/2 sideillustrasjon,
derfor hopp = sideball.
Se spesielt s. 55

Att besöka Stadsparken i Lund under valborgsmässoafton är nästan en överklig upplevelse. Varenda liten gräsplätt fylls med vårrusiga studenter och lundabor, man räknar med att årets valborgsfirande lockade 30 000 besökare. Och Stadsparken, som 2011 firade hundraårsjubileum, är en populär oas året om. Slitaget är stort och i en av landskapsarkitekten Ulf Nordfjell skissad utvecklingsplan, antagen av kommunledningen 2009, ingick förutom en upprustning även att nya markarealer kommer till och gör parken större. Nya entréer och ett nytt stråk genom den angränsande Observatorieparken skapar en förbindelse mellan stadskärnan och Stadsparken.

Det spontana valborgsfirandet ökar starkt år från år. Snart kommer Stadsparken inte att räcka till. Trycket blir för hårt, kommunen planerar att utöka bostadsbebyggelsen med 55 procent under de kommande fyrtio åren.

– I samband med kommunens expansion blir därför nästa steg att skapa en helt ny stadspark och ett nytt rekreativt område som folk kan vallfärda till, berättar Agneta Persson, landskapsarkitekt och enhetschef vid park- och naturkontoret, tekniska förvaltningen.

Gigantiskt projekt

Satsningen på den nya stadsparken – Lunds världspark – är kopplad till exploateringen av Brunnsögssområdet i nordost.

Det är ett gigantiskt stadsutvecklingsprojekt som kommunen nu ger sig in i och som har sin upprinnelse i att Europas länder 2009 tillsammans beslutade att ESS (*European Spallation Source*) skulle placeras i Sverige och Lund. ESS är ett forskningscentrum baserat på världens mest kraftfulla neutronkälla. I anläggningen ska forskarna kunna studera framtidens material – allt från plaster och proteiner till mediciner och molekyler – för att förstå hur det är uppbyggt och hur det fungerar.

Lunds universitet planerar samtidigt för byggandet av en ny stor nationell forskningsanläggning, MAX IV. Där kommer man att kunna undersöka riktigt små saker med så kallat synkrotronljus. Med hjälp av detta kan man utveckla till exempel nya effektivare mediciner, bättre batterier och solceller. ESS och MAX IV kompletterar varandra och kommer att skapa en unik och värdefull forskningsmiljö.

Staden dubblas

När Lund NE/Brunnsög är fullt utbyggt om kanske fyrtio år är det i princip ytterligare ett Lund som tillkommit. På en yta av 250 hektar ska det finnas 5 500 bostäder och 40 000 arbetsplatser som nås via en ny spårväg från centralstationen. Spårvägen fortsätter till det intilliggande samhället Dalby och kopplar vidare till tågtrafiken på Simrishamnsbanan. Visionen för Brunnsög sammanfattas i tre komponenter: världens främsta forskningsanläggningar, ett europeiskt föredöme för hållbart stadsbyggande samt ett regionalt utflyktsmål för vetenskap, kultur och rekreation.

Genom att skapa en intressant och hållbar stadsmiljö och lockande utflyktsmål kring forskningsanläggningarna vill man stärka områdets attraktivitet för forskare och andra "nybyggare" samt skapa en destination av regionalt intresse. Det är i detta sammanhang Lunds världspark kommer in: en modern, lättillgänglig stadspark (fem minuter med spårväg från Lunds C), programmerad för olika aspekter av hållbarhet. Vatten, parker, grönytor och promenadstråk är bärande delar i stadsdelen. Kanaler, diken, vattendrag och dammar magasineras och rensar dagvatten. Den cirka fyra hektar stora

Agneta Persson, landskapsarkitekt och enhetschef vid park- och naturkontoret, Lunds kommun. Foto: Lars Lindoff

Brunnsögsparken, centralt belägen i området, blir områdets stadsdelspark. Runt MAX IV planeras ett gräsbevuxet landskap av stora kullar som kommer att betas av får. Gröna och blå stråk med trädplanteringar, där gående och cyklister prioriteras, skapar orienterbarhet i gatunätet.

Kommunen har fått drygt 48 miljoner kronor i stöd från Delegationen för hållbara städer för projektet *Den hållbara kunskapsstaden Lund NE/*

Brunnshög. Spårvägen är en viktig del av projektet men där ingår också bland annat satsningar på stadsodling och klimatplantering av träd.

Det är strax öster om exploateringsområdet kring forskningsanläggningarna som det planeras för Lunds världspark. På platsen, som gränsar till naturområdet Kungsmarken, finns idag åker-, ängs- och betesmark. Marken ägs av Lunds domkyrka och brukas av arrendatorerna Kristin och Jörgen Hansson. När världsparken är fullt

här sällsynta insekter som gjort att parken har fått status som Natura 2000-område.

Även i den omedelbart angränsande Observatorieparken, som nu öppnats upp mot Stadsparken, finns det ett stort antal exotiska träd. Parken är troligen anlagd av J A Agard, som också stod för utformningen av Botaniska trädgården i Lund.

–Vi hoppas att vi redan nu i höst kan plantera de första träden i Lunds världspark, säger Agneta

”Vi vill skapa ett världsarboretum med trädbiotoper från hela världen.”

Agneta Persson, landskapsarkitekt och enhetschef vid park- och naturkontoret, Lunds kommun.

utbyggd omfattar den totalt 160 hektar inklusive ytor för stadsodling. I utformningsplanen för den nya stadsparken ingår ett omfattande trädplaneringsprogram.

–Vi vill plantera träd av flera skäl, säger Agneta Persson. De behövs för att skapa ett välbehövligt lä eftersom Brunnshög ligger på en mycket vindutsatt höjd. Träden är viktiga i klimatarbetet eftersom de tar upp och binder koldioxid under lång tid. Och så vill vi skapa ett attraktivt utflyktsmål genom att visa på trädens variation och mångfald – vi vill skapa ett världsarboretum med trädbiotoper från hela världen.

Exoter ett signum

Agneta Persson menar att plantering av exotiska träd i den nya stadsparken också innebär att man får en direkt återkoppling och relation till den gamla hundraåriga Stadsparken i city. Bland de över 650 träden i Stadsparken finns många ovanliga arter. Mångfalden av gamla träd har skapat stora biologiska värden, bland annat finns

Persson. Det blir en inledande så kallad klimatplantering i norra delen av parken via stödet från Delegationen för hållbara städer.

Kontroversiellt val

Men den planerade trädplaneringen har stött på problem. Personer både inom den kommunala förvaltningen och vid Länsstyrelsen i Skåne har reagerat på planerna att plantera exotiska träd. Man ser ett framtida hot i att invasiva främmande arter kan inverka negativt på flora och fauna i närliggande Kungsmarken, som är ett naturreservat med en av södra Sveriges största ängsmarker. Genom en lång och obruten betes- och slåtterhävd har här utvecklats en stor artrikedom, framförallt är området berömt för sitt bestånd av olika orkidéer.

Lunds kommun har anlitat Henrik Sjöman vid SLU i Alnarp som konsult i det planerade trädplaneringsprojektet. Han är specialist på vegetationsanvändning i urbana miljöer och disputerade i februari 2012 med en avhandling

som handlar om vilka trädarter som kan fungera i våra nordiska städer, speciellt med tanke på den klimatförändring som kommer att göra städerna både varmare och torrare. För att hitta arter som kan klara av dessa påfrestningar har han gjort fältstudier både i de kinesiska bergen och i det rumänska slättlandskapet.

alien species. EU-kommissionen utvecklår för närvarande en EU-strategi i frågan, förslag väntas senare i höst.

Norge först

Norge införde som första land i Norden i maj 2012 en branschstandard för invasiva arter. Standarden har utvecklats gemensamt av en rad

”Farhågorna för okontrollerad spridning av införda trädslag är starkt överdriven.”

Henrik Sjöman, forskare vid SLU

Plantering av exotiska arter och risken för okontrollerad spridning är en het fråga i många länder. I Sverige bereds frågan sedan flera år vid miljödepartementet. På regeringens uppdrag utarbetade Naturvårdsverket 2008 i samråd med andra myndigheter rapporten *Nationell strategi*

Henrik Sjöman, forskare vid SLU. Foto: Lars Lindoff.

och handlingsplan för främmande arter och genotyper. Men Sverige är beroende av EU-lagstiftningen för att kunna införa bindande regler i lagstiftningen mot det som med en engelsk beteckning allmänt brukar anges som IAS – *invasive*

aktörer inom den gröna sektorn och innehåller sju huvudregler för växtanvändningen i landet. Som förebild för standarden har norrmännen använt en uppförandekod (*code of conduct*) som utvecklats av Europarådet och EPPO, den europeiska växtskyddsorganisationen.

Standarden innehåller inte någon lista på vilka arter som kan räknas som IAS. Norge har många klimatzoner och stora skillnader i topografi – en art kan vara invaderande i en del av landet men i en annan del vara svår att etablera. Men i mitten av juni lanserade Artsdatabanken *Norsk svarteliste 2012*. Av de drygt 1 300 arter som utvärderats anges att det är en hög eller mycket hög risk att 217 arter kan utgöra ett hot mot den inhemska biologiska mångfalden, två tredjedelar av dessa tillhör växtriket.

Henrik Sjöman anser att farhågorna för okontrollerad spridning av införda trädslag är starkt överdriven och stödjer bland annat sina åsikter på slutsatserna i vetenskapliga artiklar i välrenommerade internationella tidskrifter. Av de träd som nämns som exempel på IAS i den norska

branschstandarden menar han att endast en art är ett reellt hot under specifikt svenska förhållanden: tysklönn (*Acer pseudoplatanus*). Bilden ser likartad ut när det gäller buskar, det är få arter som kan anses vara ett hot, ett exempel som omnämns är vresros (*Rosa rugosa*), som sprids i sanddyner.

En procent

– Det är kanske tio procent av de trädarter som kan vara aktuella att plantera i Sverige som har egenskaper som gör att de skulle kunna utvecklas till att bli IAS, säger Henrik Sjöman. Men min bedömning är att endast en procent av dessa behöver en skärpt uppmärksamhet under svenska förhållanden, vi kan utan problem plantera 99 procent av de arter som möjligen har potential att bli riskträd.

Henrik Sjöman menar att det är en stor skillnad mellan vedartade växter och örtartade växter, i den senare kategorin finns det en betydligt större andel arter som kan bli invasiva och orsaka biologiska rubbningar i våra naturliga växtsystem. Han påpekar vidare att i Brunnsjösparkprojektet är en aspekt som måste beaktas hur hävden av den omkringliggande marken ser ut. På det aktuella området är det betesmark och jordbruksmark med en stor störningsfaktor kring ytorna med trädplantering. Detta medför att långsammetablerande trädarter inte kommer att få någon möjlighet till spontan etablering och spridning.

– Läger man dessutom till att det endast kommer att användas trädarter som har en bevisad förmåga att inte "fly" från sina planteringar är risken för invasivitet i världsparken mycket liten – nästan obefintlig, säger Henrik Sjöman.

Länsstyrelsen inkopplad

I Lund har Länsstyrelsen blivit inkopplad i världsparkplanerna på grund av närheten till Kungsmarken, som i och med statusen som naturreservat förvaltas av Länsstyrelsen. Tjänstemän på kommunen och Länsstyrelsen har för närvarande en dialog för att försöka få en samsyn på den planerade växtanvändningen.

– Det är bråttom att nå fram till både en intern förankring och en överenskommelse med Länsstyrelsen, betonar Agneta Persson. Vi

vill kunna påbörja klimatplanteringen av träd i höst eftersom det är en del av det tidsbegränsade större projektet *Den hållbara staden*.

Utvecklas kontinuerligt

Agneta Persson hoppas sedan att världsarboretet kontinuerligt kan ta form och utvecklas, i takt med att medel blir tillgängliga via överenskommelser med de byggherrar som får uppdragen att exploatera de olika delarna i Brunnsjösparkprojektet.

– Jag tror att ett världsarboretum kan framhäva stadsdelens internationella prägel och bli en stor turistattraktion, säger Agneta Persson.

I världsparken samt i Brunnsjösparken och gaturum ska man kunna vandra mellan olika världsdelar och uppleva deras speciella växtlighet. Inne i bebyggelsens atriumgårdar skapas ett mikroklimat som tillåter att även världsdelar som Sydamerika och Afrika blir representerade. Ibland finns träden sparsmakat planterade i woodlands, i andra fall kan de upplevas i effektfulla massplanteringar. Konceptet att låta världsarboretet genomsyra både stadsdelen och den intilliggande stadsparken/rekreativsområdet är unikt för Lunds världspark.

Visa allmänheten

I ett planerat Expo på Brunnsjösparkområdet ska man visa allmänheten hur de två forskningsanläggningarna fungerar, vilka experiment som pågår och berätta om de forskningsresultat som uppnåtts. Som ett komplement planeras ett besökscentrum i anslutning till världsparken. Där kan man utveckla pedagogiska aspekter kring de olika biotoperna med träd.

Det blir också en viktig informationsplats om alla de övriga gröna satsningarna och om användningen av miljövänlig teknik som gör att området kan marknadsföra sig som "norra Europas främsta exempel på hållbart byggande". Här kan man berätta om stadsodlingen, reningen av dagvatten, gröna tak och fasader och hållbara energisystem.

Brunnsjösparkprojektet får naturligtvis konsekvenser för de stora markägarna kommunen och Lunds domkyrka och de arrendatorer som berörs. Men det finns ett väl fungerande samarbete mellan kommunen och kyrkan, bland annat arrangerade man tillsammans i december 2011 ett seminarium kring hur konceptet med stadsodling kan utvecklas.

° – Domkyrkans arrendatorer Jörgen och Kristin är delaktiga i processen när det gäller att utveckla klimatplanteringen, det första steget på väg mot Lunds världspark, säger Agneta Persson. De blir skötselansvariga för de cirka tio hektar där träden planteras och Kristin har utsetts till projektledare för utvecklingen av stadsodlingen. På den åkermark som fortfarande kommer att finnas i drift planeras för en övergång till ekologisk odling på lite längre sikt. Målet är att jordbruk och rekreation ska kunna fungera sida vid sida.

Etappvis utbyggnad

I mitten av juni antog Lunds kommun den fördjupade översiktsplanen för Brunnsberg, sammanfattad i en 74-sidig skrift, *Visioner och mål*. I översiktsplanen tydliggörs den etappvisa utbyggnaden av området och världsparken:

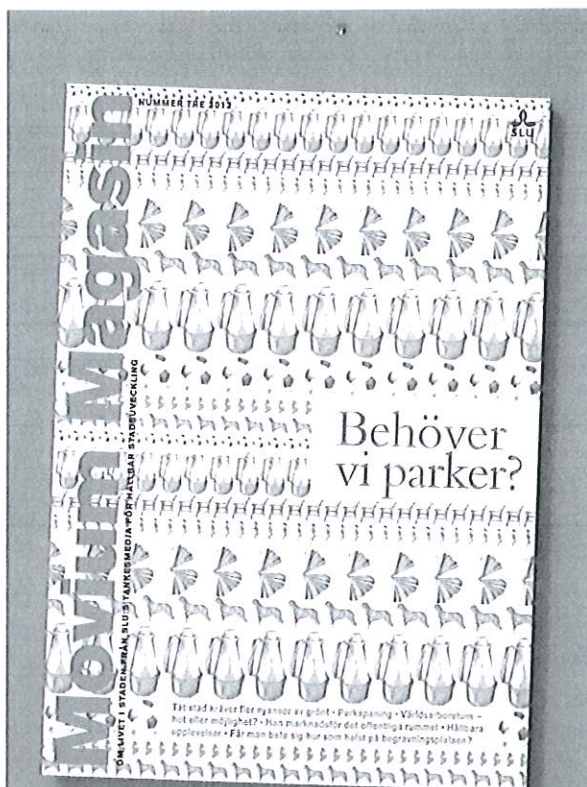
”Allt eftersom Lund NE/Brunnsberg växer, så växer också Lunds världspark fram. Undan för undan anläggs stigar, vägar och attraktioner som gör området tillgängligt. Vissa planteringar bör göras redan nu för att ge full vindbrytande och estetisk effekt först om många år. Olika typer av odling och lärande ges tidigt stor plats. Om 30-40 år finns ett park- och naturområde med uppvuxna träd från olika delar av världen med ängar, hagar, aktivitetsfält och andra gröna miljöer.”

Agneta Persson berättar att park- och naturkontoret delar in arbetet i femårsintervall. Inom fem år ska klimatplanteringen av träd vara etablerad, stadsodlingen ska vara igång och beträdat, det vill säga gräsbevuxna skyddszoner längs vattendragen i området, ska vara anlagda.

Levande dröm

I nästa femårsetapp ska rekreationsmöjligheterna utvecklas, med promenadslingor, vandringsleder med kopplingar till Skåneleden samt elljusspår.

– Och sedan håller vi hela tiden drömmen om ett världsarboretum levande, säger Agneta Persson med en längtansfull suck. Tänk att få möjligheten att kanske på en dryg timmes promenad få vistas i en japansk skog och sedan vandra över till en koreansk och vidare till en kinesisk – och kanske en nordamerikansk – och få uppleva de exotiska trädens alla former och färger.

Prenumerera på Movium Magasin

– Sveriges enda tidning om livet mellan husen!

Movium Magasin – om livet i staden är Sveriges första tidning för alla som planerar, projekterar, förvaltar och forskar om stadens utemiljö.

Här speglar vi framtidens frågor om stadsutveckling. En helårsprenumeration, fyra nummer, kostar 380 kr exkl moms.

Besök www.movium.slu.se för att teckna en prenumeration. Du kan också ringa 040-41 52 11 eller mejla movium-prenumeration@slu.se.

Movium – SLU:s tankesmedja för hållbar stadsutveckling